

Monika Kapusta*

PODSTAWY PRAWNE I ZASADY ZASTOSOWANIA ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO PRZEZ POLICJĘ

1. WPROWADZENIE

Zapewnienie ochrony praw człowieka w demokratycznym państwie prawnym wymaga zagwarantowania organom władzy publicznej odpowiednich środków. Samo podejmowanie interwencji przez uprawnionych funkcjonariuszy, w tym policjantów, odgrywa rolę kluczową, ponieważ społeczeństwo oczekuje ochrony i obrony od organów i instytucji bezpieczeństwa publicznego, ale jednocześnie obawia się nadmiernych uprawnień tych podmiotów. Implikuje to konieczność stosowania zasady celowości¹, zgodnie z którą wykorzystanie jakiegokolwiek środka przymusu bezpośredniego oraz wybór konkretnego środka uzależnione są od okoliczności zdarzenia i zmierną do określonego celu².

Sam przymus bezpośredni w doktrynie definiowany jest jako uprawnienie nadane odpowiednim organom (podmiotom) przez ustawę i akty wykonawcze do niej, na mocy których w przewidzianych przez prawo sytuacjach istnieje możliwość fizycznego (siłowego) oddziaływania na człowieka w celu zmuszania go do określonego zachowania, którego istotą jest sprawienie dolegliwości fizycznej (ból) lub unieruchomienie kończyn. Przymus ten może wyrażać się nadto w stosowaniu urządzeń, które nie wywołują wcześniej wspomnianych skutków, a wymuszają pożądaną zachowanie (kolczatka drogowa, przeszkoda

---

* Mgr, Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

¹ Projekt założeń projektu ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, s. 6, <http://bip.msw.gov.pl/portal/bip/218/19703>, z dnia 20. 02. 2012 r.

² Uzyskanie odpowiedzi na pytanie czy interwencja podjęta została zgodnie z zasadą celowości wymaga przeprowadzenia analizy czynności podjętych przez funkcjonariusza (M. Mieszkuniec, E. Szafrńska, *Prawne uwarunkowania interwencji policyjnych*, Szczytno 2003, s. 9).

w postaci beczek z wodą, itp.)³. Należy jednakże zauważyć, że wybór środka o określonej dolegliwości musi być zgodny z zasadą proporcjonalności⁴.

2. PODSTAWY PRAWNE UŻYCIA ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO

Podstawy prawne użycia środków przymusu bezpośredniego, to przepisy, które, po pierwsze, dają Policji prawo do wykorzystania określonych rodzajów środków, a po drugie zawierają szczegółowe zasady⁵, przypadki oraz sposoby posługiwania się nimi. Fundamentalne normy w tym zakresie zostały zawarte w ustawie z 6 kwietnia 1990 r. o Policji⁶, natomiast rozwinięcie i uszczegółowienie tych kwestii znalazło się w aktach wykonawczych do wskazanej ustawy:

1. Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego⁷ (dalej: Rozporządzenie),
2. Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia oddziałów i pododdziałów Policji oraz Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego⁸,
3. Rozporządzeniu Rady Ministrów z 19 lipca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji⁹.
4. Innych przepisach, tzw. przepisach wewnętrznych (np. zarządzeniach, wytycznych, instrukcjach)¹⁰.

Zwrócenia uwagi wymaga fakt, że mimo, iż broń palna jest jednym ze środków przymusu bezpośredniego, to rozległość regulacji dotyczącej jej wykorzystania oraz związane z tym ryzyko dla życia i zdrowia ludzkiego sprawiły, że kwestie te zostały zawarte w odrębnych przepisach.

³ P. Sielecki, P. Sobiech, D. Pluta, *Środki przymusu bezpośredniego*, Katowice 2006 r., s. 9.

⁴ Zostanie ona przybliżona w dalszej części opracowania.

⁵ W literaturze wskazuje się, że użycie środków przymusu bezpośredniego musi być zgodne z zasadami: praworządności, celowości, ostrzeżenia, niezbędności, minimalizacji skutków, najłagodniejszego środka, pewnych względów (W. Jakubiak, W. Świątkowski, *Wybrane problemy taktyki interwencji policyjnych*, Legionowo 2002, s. 32-32).

⁶ Tekst jedn. Dz.U.2011, nr 287, poz. 1687 ze zm.

⁷ Dz.U. nr 70, poz. 410 ze zm.

⁸ Dz.U. nr 135, poz. 1134.

⁹ Dz.U. nr 135, poz. 1132.

¹⁰ Np. zarządzenie nr 852 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 lipca 2011 r. w sprawie zasad przyznawania i użytkowania broni palnej przez policjantów (Dz.Urz.KGP nr 6, poz. 38).

3. RODZAJE ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO STOSOWANYCH PRZEZ POLICJĘ

Warto podkreślić, że przepisy ustawowe, dotyczące analizowanej tematyki, zawierają jedynie ogólne zasady i niepełny katalog środków przymusu bezpośredniego. Konkretyzując powyższe – w świetle art. 16 ust. 1 ustawy o Policji, w razie niepodporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom organów Policji lub jej funkcjonariuszy, policjanci mogą stosować określone środki przymusu bezpośredniego. Zalicza się do nich:

- 1) fizyczne, techniczne i chemiczne środki służące do obezwładniania bądź konwojowania osób oraz do zatrzymywania pojazdów;
- 2) pałki służbowe;
- 3) wodne środki obezwładniające;
- 4) psy i konie służbowe;
- 5) pociski niepenetracyjne, miotane z broni palnej.

Uszczegółowienie katalogu wymienionych w ustawie o Policji środków przymusu bezpośredniego znalazło się w § 3 Rozporządzenia, zgodnie z którym policjant ma prawo stosować:

- 1) siłę fizyczną w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku,
- 2) urządzenia techniczne w postaci kajdanek, prowadnic, kaftanów bezpieczeństwa, pasów i siatek obezwładniających, paralizatorów elektrycznych, a także kolczatek drogowych i innych przeszkód umożliwiających zatrzymanie pojazdu,
- 3) chemiczne środki obezwładniające,
- 4) pałki służbowe: zwykłe, szturmowe, wielofunkcyjne i teleskopowe,
- 5) wodne środki obezwładniające,
- 6) psy i konie służbowe,
- 7) pociski niepenetracyjne, miotane z broni palnej.

Tempo rozwoju cywilizacyjnego i wzrost różnorodności zjawisk zagrażających prawom i wolnościom człowieka powodują konieczność dostosowywania środków reagowania na negatywne zjawiska w społeczeństwie. Ma miejsce nieustanne dążenie do maksymalizacji efektów funkcjonowania Policji, co jest związane z zagwarantowaniem tej formacji możliwości korzystania z rozbudowanego katalogu środków przymusu bezpośredniego.

4. ZASADY UŻYCIA ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO PRZEZ POLICJĘ

W przepisach wykonawczych wyodrębniono sytuacje zwyczajne i nadzwyczajne zastosowania środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej.

Za sytuacje zwyczajne uznano użycie wymienianych już środków w przypadkach wykonywania czynności służbowych przez policjantów w służbie patrolowej czy dochodzeniowej¹¹. W rozporządzeniach znalazły się:

- ✓ zasady użycia poszczególnych środków przymusu bezpośredniego,
- ✓ zakazy ich użycia,
- ✓ sposób postępowania przy ich stosowaniu,
- ✓ dokumentowanie użycia tych środków¹².

Sytuacje nadzwyczajne polegają zaś na stosowaniu środków przymusu bezpośredniego przez oddziały i pododdziały Policji w sytuacjach powszechnego zakłócenia porządku¹³.

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy o Policji funkcjonariusze Policji mogą stosować jedynie środki odpowiadające potrzebom wynikającym z istniejącej sytuacji (zasada proporcjonalności)¹⁴ i niezbędne do osiągnięcia podporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom (zasada niezbędności). Potwierdza to treść § 2 ust. 1 Rozporządzenia, z którego wynika, że stosowanie środków przymusu bezpośredniego powinno następować w taki sposób, by osiągnięcie owego podporządkowania powodowało możliwie najmniejszą dolegliwość dla osoby, wobec której zastosowano środki przymusu bezpośredniego (zasada minimalizacji skutków¹⁵). Przekroczenie granic wytyczonych przez zasadę proporcjonalności skutkuje ponoszeniem przez nich odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej¹⁶.

Wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego wymaga uprzedniego wezwania osoby do zachowania się zgodnego z prawem (zasada ostrzeżenia), przy czym jedynie w wypadku, gdy wezwanie takie pozostanie bezskuteczne powstaje faktyczna podstawa do użycia omawianych środków, jednakże dopiero po uprzedzeniu o ich użyciu (w przypadku pocisków niepenetracyjnych dodatkowo po oddaniu strzału ostrzegawczego)¹⁷. Z powyższego przepisu wynika zapobiegawczy i porządkowy (nie zaś represyjny) charakter środków przymusu bezpośredniego. Ich stosowanie ma na celu wymuszenie zachowania zgodnego

¹¹ M. Mieszkuniec, E. Szafrąńska, *Prawne uwarunkowania interwencji policyjnych*, Szczytno 2003, s. 12.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Zob. szerzej: E. Wiszowaty, *Etyka Policji: między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa 2011, s. 110 i n.

¹⁵ Por. http://www.policja.swinoujscie.pl/pomocnik/data/pr/spb/spb_1.html, z dnia 20. 02. 2012 r.

¹⁶ Art. 132 ustawy o Policji. Szerzej o odpowiedzialności funkcjonariuszy Policji za bezprawne użycie środków przymusu bezpośredniego: M. Mieszkuniec, E. Szafrąńska, *Prawne uwarunkowania interwencji policyjnych*, Szczytno 2003, s. 69 i n.

¹⁷ § 1 pkt 2 Rozporządzenia.

z prawem, a nie ukaranie osoby za popełnione czyny¹⁸. Kiedy osoba, wobec której użyto środków przymusu, podporządkuje się poleceniom – od stosowania tych środków należy odstąpić¹⁹.

Wezwanie osoby do zachowania się zgodnego z prawem, uprzedzenie o użyciu środków przymusu bezpośredniego lub o zamiarze oddania strzału ostrzegawczego pociskami niepenetracyjnymi może zostać pominięte, jeżeli zwłoka w działaniu groziłaby niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także mienia²⁰.

Możliwe jest jednoczesne stosowanie różnych środków przymusu bezpośredniego w przypadkach, gdy jest to konieczne do osiągnięcia podporządkowania się wydanym poleceniom²¹.

Zakres stosowania środków jest zróżnicowany w zależności od grupy osób wobec których się te środki stosuje. W Rozporządzeniu dopuszczono możliwość zastosowania wyłącznie środków mniej dolegliwych, w postaci chwytów obezwładniających wobec:

- ✓ kobiet o widocznej ciąży,
- ✓ osób, których wygląd wskazuje na wiek do 13 lat,
- ✓ starców,
- ✓ osób o widocznym kalectwie²².

Regulacja ta ma na celu zabezpieczenie przed negatywnymi konsekwencjami nadmiernej ingerencji organów władzy publicznej w sferę praw i wolności osób pozostających w szczególnej sytuacji. Zgodnie z § 4 pkt 2 Rozporządzenia, w przypadku, gdy wobec wskazanych wyżej grup zastosowano chwytów obezwładniające (jednak nie okazały się one skuteczne dla osiągnięcia podporządkowania się poleceniom wydanym na podstawie i w granicach prawa) w sytuacji zagrożenia życia, zdrowia lub mienia można stosować inne środki przymusu bezpośredniego.

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów jest poddawane analizie przez kierowników jednostek organizacyjnych Policji pod względem zasadności, warunków i sposobu ich stosowania²³.

W przypadku użycia tych środków przez policjantów wchodzących w skład oddziału Policji, wykorzystanie środków jest możliwe po uprzednim wydaniu polecenia w tej sprawie przez komendanta wojewódzkiego Policji. Następuje to z uwzględnieniem przepisów dotyczących zastosowania chemicznych środków obezwładniających, wodnych środków obezwładniających oraz pocisków

¹⁸ R. Stefański, *Środki przymusu bezpośredniego. Wybrane zagadnienia*, Słupsk 2011, s. 8.

¹⁹ § 2 pkt 2 Rozporządzenia.

²⁰ § 1 pkt 3 Rozporządzenia.

²¹ § 2 pkt 3 Rozporządzenia.

²² § 4 pkt 1 Rozporządzenia.

²³ § 18 Rozporządzenia.

niepenetracyjnych, przy czym polecenie ich zastosowania wydają komendant wojewódzki Policji, Komendant Główny Policji lub osoby przez nich upoważnione²⁴. Użycie środków następuje na rozkaz dowódcy²⁵. Przed wydaniem rozkazu, dowódca ma obowiązek:

1. Wezwać do zachowania zgodnego z prawem, a zwłaszcza do porzucenia broni lub niebezpiecznych narzędzi, zaniechania bezprawnych działań lub stosowania przemocy,
2. Uprzedzić o użyciu środków przymusu bezpośredniego.

Zarówno polecenie użycia środków przymusu bezpośredniego, jak i procedura obowiązująca dowódcę przed wydaniem rozkazu ich użycia, nie są wymagane, gdy zwłoka w użyciu środków groziłaby bezpośrednim niebezpieczeństwem dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia, a także niebezpieczeństwem dokonania niebezpiecznego, bezpośredniego, gwałtownego zamachu na obiekty i urządzenia ważne dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, na siedziby naczelnych organów władzy, naczelnych i centralnych organów administracji państwowej albo wymiaru sprawiedliwości, na obiekty gospodarki lub kultury narodowej oraz na przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne państw obcych albo organizacji międzynarodowych, a także na obiekty dozorowane przez uzbrojoną formację ochronną utworzoną na podstawie odrębnych przepisów²⁶.

W sytuacji, gdy policjant nie może nawiązać kontaktu z dowódcą – jest on zobowiązany do stosowania środków przymusu bezpośredniego na zasadach ogólnych²⁷.

Natychmiast po osiągnięciu zamierzonego celu dowódca wydaje rozkaz przerwania użycia środków przymusu bezpośredniego przez oddział Policji²⁸, zaś sam oddział wycofuje się niezwłocznie po wykonaniu zadania²⁹.

Dowódca przed wycofaniem oddziału Policji jest zobowiązany do:

- ✓ zabezpieczania na miejscu zdarzenia śladów i dowodów związanych z użyciem środków przymusu bezpośredniego,
- ✓ podejmowania innych czynności niecierpiących zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów lub zniszczenia ww. dowodów,
- ✓ ustalania świadków zdarzenia (w miarę możliwości)³⁰.

Jeżeli skutek użycia środków przymusu przez oddział Policji nastąpiło zranienie osoby lub powstał widoczny stan zagrożenia dla życia lub zdrowia,

²⁴ § 17a ust. 1 Rozporządzenia.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ § 17a ust. 4 Rozporządzenia.

²⁷ § 17a ust. 5 Rozporządzenia.

²⁸ § 17b ust. 1 Rozporządzenia.

²⁹ § 17b ust. 2 Rozporządzenia.

³⁰ § 17b ust. 3 Rozporządzenia.

dowódca jest obowiązany zagwarantować udzielenie osobie poszkodowanej pierwszej pomocy, a w razie potrzeby musi on spowodować również podjęcie wobec niej medycznych działań ratowniczych – w rozumieniu przepisów o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Kobiecie ciężarnej, wobec której użyto środka przymusu bezpośredniego, zawsze zapewnia się pomoc lekarską³¹.

Jeżeli skutek użycia ww. środków przez oddział Policji nastąpiło zranienie osoby lub powstał widoczny stan zagrożenia dla życia lub zdrowia, a także gdy w wyniku użycia środków przymusu bezpośredniego nastąpiła śmierć osoby albo szkoda w mieniu, dowódca niezwłocznie powiadamia o tym bezpośredniego przełożonego i właściwego miejscowo prokuratora rejonowego³².

Niezwłocznie po zakończonych działaniach dowódca jest obowiązany złożyć szczegółowy pisemny raport³³ bezpośredniemu przełożonemu³⁴.

W rozporządzeniu zawarto ponadto szczegółowe zasady użycia każdego z wymienianych już środków przymusu bezpośredniego³⁵.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, należy zauważyć, że Rozporządzenie normuje w sposób wyczerpujący cztery podstawowe sfery:

- 1) przesłanki użycia środków przymusu bezpośredniego, rozumiane jako sposób postępowania osoby, wobec której mogą zostać użyte, a który może spowodować reakcję funkcjonariuszy polegającą na zastosowaniu środków;
- 2) cel użycia środków;
- 3) rodzaje środków dostępnych dla Policji;
- 4) zasady użycia środków dostosowanych do potrzeb wynikających z zaistniałej sytuacji.

Tak rozbudowana normalizacja wpływa na dużą formalizację działań, która z kolei miała zapewnić legalne, skuteczne i zgodne z zasadami współżycia społecznego postępowanie policjantów w trakcie wykonywania czynności służbowych przy wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego.

5. ZGODNOŚĆ Z KONSTITUCJĄ PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH UŻYCIA ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO PRZEZ POLICJĘ

Regulacja ustawowa i przepisy Rozporządzenia uwidaczniają, że większość praw i wolności przyznanych człowiekowi nie ma charakteru absolutnego

---

³¹ § 17c ust. 1 Rozporządzenia.

³² § 17c ust. 2 Rozporządzenia.

³³ Preferowane elementy raportu zostały określone w § 17d ust. 2 Rozporządzenia.

³⁴ § 17d ust. 1 Rozporządzenia.

³⁵ § 5 - § 15b Rozporządzenia.

i w pewnych okolicznościach mogą one podlegać ograniczeniom. W Konstytucji RP wskazuje się, że każdemu zapewniona jest nietykalność osobista i wolność osobista. Pozbawienie bądź ograniczenie wolności może nastąpić jedynie na zasadach i w trybie określonym w ustawie³⁶. W świetle art. 41 ust. 1 Konstytucji, nietykalność osobista pozostaje w ścisłym związku z wolnością osobistą. Określa się ją jako: **zagwarantowaną możliwość utrzymywania przez jednostkę swej tożsamości i integralności tak fizycznej, jak i psychicznej oraz zakaz jakiegokolwiek, bezpośredniej i pośredniej ingerencji z zewnątrz, naruszającej tę integralność**³⁷.

Rozwijając te rozważania, podkreślić należy, że ograniczenie praw i wolności (w tym: wolności osobistej) podlega szczególnej regulacji konstytucyjnej. Przesłanki, których spełnienie jest konieczne do wprowadzenia takowych ograniczeń, wskazuje przepis art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Z ograniczaniem praw i wolności obywatelskich immanentnie związane jest stosowanie środków przymusu bezpośredniego.

Na skutek analizy wyników badań dotyczących prawodawstwa w omawianym zakresie – przeprowadzonych w Biurze RPO³⁸, a także sygnalizowanych w mediach niepokojących informacji na temat praktyki używania środków przymusu bezpośredniego przez formacje ochronne, jak również wniosków obywateli zawierających zastrzeżenia w tej sferze – zagadnienie użycia środków przymusu bezpośredniego stało się przedmiotem zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich³⁹.

Po dogłębnym rozpatrzeniu omawianej problematyki RPO wskazał na potrzebę ujednoczenia regulacji dotyczących wykorzystywania środków. W 2007 r. skierował on do Prezesa Rady Ministrów wystąpienie dotyczące tej sprawy, ponieważ z analizy legislacji wynikało, że regulacje dotyczące wykorzystywania środków przymusu przez różne formacje są niejednolite⁴⁰, a stan dezintegracji normatywnej w tym zakresie wymaga uporządkowania⁴¹.

³⁶ Art. 41 ust. 1 Konstytucji RP.

³⁷ P. Sarnecki, *Komentarz do art. 41 Konstytucji RP [w:] „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz”* pod red.L. Garlickiego, Wydawnictwo Sejmowe Warszawa 2003.

³⁸ Projekt założeń projektu ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, s. 92, http://bip.msw.gov.pl/download/4/9042/spb_i_bp_wer_28_03_11.pdf, 17.02. 2012 r.

³⁹ Projekt założeń projektu ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, s. 7, http://bip.msw.gov.pl/download/4/9042/spb_i_bp_wer_28_03_11.pdf, 17.02. 2012 r.

⁴⁰ Zob. np.: rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 listopada 2004 r. w sprawie sposobów użycia środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Straży Parku oraz przydziału, przechowywania i ewidencji tych środków (Dz.U. nr 245, poz. 2457), rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2010 r. w sprawie środków przymusu bezpośredniego stosowanych przez inspektorów i pracowników kontroli skarbowej (Dz.U. 244, poz. 1624).

⁴¹ *Ibidem*.

Podstawami prawnymi zastosowania ww. środków zajęła się również Prokuratura Generalna (dalej: PG). Biuro Spraw Konstytucyjnych PG poddało ocenie zgodność z Konstytucją RP regulacji dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego w obowiązujących aktach normatywnych. W konsekwencji przeprowadzonych badań Prokurator Generalny skierował do Trybunału Konstytucyjnego wnioski o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją szeregu przepisów zawartych w aktach normatywnych rangi ustawy oraz rozporządzenia, normujących stosowanie środków przymusu bezpośredniego, m.in. przepisów dotyczących funkcjonariuszy Policji⁴².

Prokurator podniósł, że przepisy ustawy o Policji pozwalają na określenie w drodze rozporządzenia „szczególnych przypadków” zastosowania środków przymusu bezpośredniego, co budzi wątpliwości co do zgodności z Konstytucją⁴³. Istnieją bowiem obiekcje, czy spełnia standard konstytucyjny wynikający z art. 92 oraz art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Trybunał nie wydał jeszcze w tej sprawie wiążącego rozstrzygnięcia. Co więcej – Trybunał Konstytucyjny 17 maja 2012 r. orzekł niezgodność wskazanych przepisów z Konstytucją RP i wskazał, że z upływem 12 miesięcy od ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw przestaną one obowiązywać.

Niezależnie od działań Prokuratora Generalnego, niemniej jednak wychodząc naprzeciw oczekiwaniom społecznym, przygotowano projekt założeń projektu ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Celem uchwalenia ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej jest wprowadzenie kompleksowych zmian w systemie prawa, zmierzających do uporządkowania i zharmonizowania regulacji dotyczącej użycia środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej przez uprawnionych funkcjonariuszy⁴⁴.

W projekcie zaproponowano m.in. wprowadzenie słowniczka pojęć, który umożliwiłby ujednoczenie terminologii związanej z omawianą tematyką. Idea ta została doceniona przez podmioty, które wydały opinie o projekcie, jednak na obecnym etapie przygotowywania ustawy wskazano, że słowniczek ów – podobnie jak inne proponowane przepisy – wymagają doprecyzowania, ponieważ sposób ich ujęcia nie jest jednoznaczny i zrozumiały, a tym samym zadowalający⁴⁵.

⁴² <http://www.pg.gov.pl/index.php?0,821,1,178>, 18. 02. 2012 r.

⁴³ <http://radalegisacyjna.gov.pl/dokumenty/opinia-z-13-wrzesnia-2011-r-w-sprawie-projektu-zalozen-projektu-ustawy-o-srodkach-przymusu>, 18. 02. 2012 r.

⁴⁴ Projekt założeń projektu ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, s. 92, http://bip.msw.gov.pl/download/4/9042/spb_i_bp_wer_28_03_11.pdf, 17.02. 2012 r.

⁴⁵ Zob.: Opinia z 13 września 2011 r. w sprawie projektu założeń ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Rada Legislacyjna przy Prezesie Rady Ministrów, RL-0303-5/2011.

Przykładowo – zgodnie z założeniami projektu - uprawniony funkcjonariusz może użyć lub wykorzystać środki przymusu bezpośredniego wyłącznie w zakresie realizacji zadań ustawowych swojej formacji. Środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je w sposób odpowiadający potrzebom wynikającym z zaistniałej sytuacji i w granicach niezbędnych do osiągnięcia podporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom. Twórcy projektu zaproponowali także zasady zachowania funkcjonariuszy podczas wykorzystywania poszczególnych środków⁴⁶.

Wprowadzono również kazuistyczną regulację przypadków wykorzystania środków przymusu bezpośredniego przez uprawnionych funkcjonariuszy. Unormowanie to dotyczy wyłącznie realizacji zadań ustawowych danej formacji. Sam katalog środków jest dużo szerszy w porównaniu do obowiązującego obecnie. Niemniej jednak z opinii Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów wynika, że środki te nie zostały dopracowane, nie ma możliwości wyliczenia wszystkich ich rodzajów, a sposób sformułowania niektórych z nich również budzi wątpliwości⁴⁷. Zdaniem Rady brak doprecyzowania wyszczególnionych środków może naruszać zasadę ustawowej ingerencji w prawa i wolności jednostek⁴⁸.

Sam zaproponowany kierunek zmian, z uwagi na chęć objęcia wskazanej sfery kompleksową regulacją ustawową, pozostaje w zgodzie z utrwaloną linią orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w zakresie zasad rozdziału materii regulacyjnej pomiędzy ustawą a rozporządzeniem⁴⁹. Kwestią otwartą pozostaje natomiast treść planowanych przepisów, ponieważ na obecnym etapie procesu legislacyjnego pewne jest, iż projekt ustawy będzie podlegał licznym modyfikacjom nim przyjmie kształt ostateczny, co z kolei wcale nie znaczy, że dojdzie do uchwalenia proponowanej ustawy.

6. PODSUMOWANIE

Reasumując, można zauważyć, że regulacja prawna dotycząca środków przymusu bezpośredniego stosowanych przez Policję polega ciągłym zmianom. Kwestie te są przedmiotem dogłębnej analizy różnych podmiotów. Do tej pory nie wypracowano w tej sferze rozwiązań optymalnych, jednakże fakt podjęcia, przez Prokuratora Generalnego, działań mających na celu sprawdzenie zgodności z Konstytucją obecnych regulacji, a z drugiej strony – prace nad projektem

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ Opinia z 13 września 2011 r. w sprawie projektu założeń projektu ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Rada Legislacyjna przy Prezesie Rady Ministrów, RL-0303-5/2011.

ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej pozwalają sądzić, że sfera ta traktowana jest w sposób doniosły. Należy przypuszczać, że jest to związane m.in. z jej zasadniczym wpływem z jednej strony na funkcjonowanie organów publicznych, a z drugiej na społeczne poczucie bezpieczeństwa.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA:

- Jakubiak W., Światkowski W., *Wybrane problemy taktyki interwencji policyjnych*, Legionowo 2002.
- Mieszkiniec M., Szafrąńska E., *Prawne uwarunkowania interwencji policyjnych*, Szczytno 2003.
- Garlicki L. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wydawnictwo Sejmowe Warszawa 2003.
- Sielecki S., Sobiech P., Pluta D., *Środki przymusu bezpośredniego*, Katowice 2006 r.
- Wiszowaty E., *Etyka Policji: między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa 2011.

AKTY PRAWNE:

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz.U.2011, nr 287, poz. 1687 ze zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego (Dz.U. nr 70, poz. 410 ze zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 listopada 2004 r. w sprawie sposobów użycia środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Straży Parku oraz przydziału, przechowywania i ewidencji tych środków (Dz.U. nr 245, poz. 2457).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2010 r. w sprawie środków przymusu bezpośredniego stosowanych przez inspektorów i pracowników kontroli skarbowej (Dz.U. 244, poz. 1624).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia oddziałów i pododdziałów Policji oraz Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego (Dz.U. nr 135, poz. 1134).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 19 lipca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji (Dz.U. nr 135, poz. 1132).
- Zarządzenie nr 852 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 lipca 2011 r. w sprawie zasad przyznawania i użytkowania broni palnej przez policjantów (Dz.Urz.KGP nr 6, poz. 38).

INNE:

- Opinia z 13 września 2011 r. w sprawie projektu założeń projektu ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, Rada Legislacyjna przy Prezesie Rady Ministrów, RL-0303-5/2011.
- <http://bip.msw.gov.pl/portal/bip/218/19703>, z dnia 20. 02. 2012 r
- http://bip.msw.gov.pl/download/4/9042/spb_i_bp_wer_28_03_11.pdf, 17.02. 2012 r.
- <http://www.pg.gov.pl/index.php?0,821,1,178>, 18. 02. 2012 r.
- <http://radalegisacyjna.gov.pl/dokumenty/opinia-z-13-wrzesnia-2011-r-w-sprawie-projektu-zalozen-projektu-ustawy-o-srodkach-przymusu>, 18. 02. 2012 r.

Monika Kapusta

**LEGAL BASIS AND RULES FOR THE APPLICATION OF COERCIVE MEASURES BY
THE POLICE**

Ensuring the protection of human rights in a democratic state of law requires to ensure adequate resources for public authorities. Interventions that are undertaken by authorized officers, including police officers played a key role because the public expect protection from the organs and institutions of public security, but also afraid of the excessive power of these entities. It is not surprising that these issues are the subject of a thorough analysis of the various organizations e.g. Attorney General or Constitutional Tribunal. We should remember that the use of any coercive measure and choice of a particular one depends on the circumstances of the event and aim for a particular purpose.